

שהרי גם בלי הפסוק, פשוט הדבר שכל אחד צריך להזדרז ולקיים מצות ראייה ביום הראשון.

אלא בהכרח, שקרא "כל" זכורך, למאי אתא (מה בא הוא לומר)? לכדאחרים!

דתניא: אחרים אומרים: המקמין, והמצרף נחושת, והבורסי, פטורין מן הראייה.

שנאמר: "כל" זכורך, ללמד: מי שיכול לעלות עם כל זכורך, מצווה לעלות, יצאו אלו שאין יכולין לעלות עם כל זכורך.

וכבר נתבארה מימרא זו לעיל ד א.

מתניתין:

הכלל הוא: "כל דבר שבחובה — אינו בא אלא מן החולין".

כלומר: קרבנות שהן חובה על האדם להקריבם, צריך שיקנה אותם ממעות חולין, אבל אין לקנותם ממעות שחילל עליהם מעשר שני.

כלל זה נלמד ממה שאמרה תורה: "ועשית חג [חגיגה] שבועות לה' אלהיך, מסת נדבת ירך". "מסת" לשון "חולין" הוא, ללמד שהחגיגה שהיא חובה, וכן כל דבר

"הוקר רגלך מבית רעך" — בחטאות ואשמות הכתוב מדבר.

אתה אומר בחטאות ואשמות, או אינו אלא בעולות ושלמים?

כשהוא אומר: "אבוא ביתך בעולות אשלם לך נדרי", הרי עולות ושלמים אמור.

הא מה אני מקיים "הוקר רגלך מבית רעך"?

בחטאות ואשמות הכתוב מדבר!

אמר מר: ואין נראין חצאין:

סבר רב יוסף למימר [לפרש]: לומר לך: מאן דאית ליה עשרה בנים — לא ליסקו האידנא חמשה, ולמחר חמשה [מי שיש לו עשרה בנים, לא יעלו חציים היום וחציים למחר, אלא יעלה את כולם כאחד].⁽⁹⁾

אמר ליה אביי: והרי אין צריך להשמיענו שבביאם כולם כאחד ביום הראשון. שהרי פשיטא הוא!

כי: הי מיניהו מהבנים משוית להו "פושעים" [עצלים]? מי מן הבנים תעשה אותם ל"פושעים", המאחרים מצות ראייה, והי מיניהו משוית להו "זריזין" [ומי מן הבנים תחשיב לזריזים, שמקיימים מצות ראייה ביום הראשון]??

לדברים אחרים, הלימוד כאן הוא רק אסמכתא. ואמנם לשיטת הסוברים, שחייב חינוך הבנים הקטנים למצות ראייה הוא מן התורה, יתכן לפרש שעל בנים קטנים שהגיעו לחינוך מדובר כאן.

בחנם, דלרבי יוחנן חייבת ראייה להיות בחנם, ולריש לקיש יכול להתראות בחנם.

9. לפי רוב הראשונים, שמצות חינוך הקטנים לראייה היא רק מדרבנן, כמו מצות חינוך

שבחובה, אינו בא אלא מן החולין, ולא מדבר שיש בו קדושה [לקמן ח א].⁽¹⁰⁾

ולפיכך: עולות ראייה הבאות בחולו של מועד, אינן באות אלא מן החולין, ולא ממעות מעשר שני, הואיל ודבר של חובה הן [רש"י]. ובגמרא מפרש למה נקט חולו של מועד.⁽¹¹⁾

והשלמים [שלמי שמחה], באים אפילו מן מעות המעשר שני.

כי שלמי שמחה אינם "דבר שבחובה" במקום שיש בשר. ולכן, כיון שיש לו לאדם מעות מעשר שני שיש לו להוציא בירושלים, יקנה בהם שלמים. וקרא מרבה לקמן [ח א] כל מיני שמחות לשמחה [רש"י בגמרא].⁽¹²⁾

חגיגת יום טוב הראשון של פסח [והוא הדין שאר חגיגות הרגלים] נחלקו בה בית שמאי ובית הלל:

בית שמאי אומרים: אינה באה אלא מן החולין, שהרי דבר שבחובה היא, וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

ובית הלל אומרים: באה אפילו מן המעשר שני.

ובגמרא יתבאר, שאף לבית הלל אינה באה מן המעשר, שהרי דבר שבחובה היא, אלא שלדעתם יכול לטפול [לחבר] מעות מעשר למעות חולין, ובגמרא פליגי בה אמוראי באיזה אופן טופל.

ויוצא אדם ידי חובת שמחה בכל בשר קדשים שיש לו לשובע. ואין צריך להביא שלמים לשם שמחה אלא כשאין לו בשר לשובע [רש"י].⁽¹³⁾

ולפיכך: ישראל יוצאין ידי חובתן של שלמי שמחה בנדירים ונדבות שהתנדבו כל השנה,

10. א. במנחות פב א הוא נלמד מפסוק אחר, וראה מה שכתבו התוספות בזה לקמן ח א ד"ה מלמד.

ב. כתב המאירי: כל קרבן שהטילו הכתוב על אדם, הן לכפרה על חטא שחטא, הן להביאו בזמן ידוע — אינו רשאי לפורעו ממעשרותיו. רצה לומר, ממעשר שני, שהוא שלו, או ממה שכבר נדר ונדב מצד אחר, כי היאך יפרע את חובו במה שהוא זקוק להביאו מצד אחר.

11. בתוספות לקמן ח א ד"ה מבואר, כי אף בלא טעם זה אין עולות באות ממעות מעשר שני, כיון שצריך להוציאם בדברי מאכל ולא בעולות, וראה שפת אמת.

12. ראה ביאור כוונתו בהערה הבאה. והמאירי כתב בטעם הדבר: הואיל ואין עיקר

מצותן של שלמי שמחה מפני הקרבן, אלא מפני שמחה, הותר בה שתהא כולה מן המעשרות, הן מעשר בהמה הן מעות של מעשר שני, או מנדירים ונדבות, שאין הדבר תלוי אלא בשמחה. ולמדנו עוד מדברי המאירי, כי אף מה שאמרו בהמשך המשנה שיוצאין ידי שמחה בנדירים ונדבות ובמעשר בהמה, הכל הוא משום דבשמחה אין אומרים כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין; אך מרש"י לא משמע שהמשך הענין הוא.

13. יש קצת משמעות בדברי רש"י, שאם אין לו בשר, חיוב הוא להביא שלמים, ואין הבאת השלמים במצב שכזה רק בתורת "היכי תימצוי" שיהיה לו בשר.

וכן יש קצת משמעות בלשון רש"י לעיל ו ב, על מה שאמרו: שלש מצוות נצטוו ישראל

וכשעולין לירושלים ברגל מביאין אותן ומקריבין אימוריהן והבשר נאכל לבעלים [רש"י], ובמעשר בהמה, שהיא קרבן שלמים, ונאכל הבשר לבעלים. (14)

והכהנים יוצאין ידי חובת שמחה:

בחטאות ואשמות, שהיו עולי רגלים מחוייבים בהן, והביאום ברגל, ובשרם נאכל לכהנים.

ובבכור שהוא לכהנים, ונאכל להם.

ובחזה ושוק, שהורמו משלמי ישראל וניתנים לכהנים לאכילה.

אבל אין הכהנים יוצאים לא בעופות [חטאת העוף הנאכלת לכהנים] לפי שאין שובע אלא בבשר בהמה, ולא במנחות ששייריהם

נאכלים לכהנים, שאינם בשר.

גמרא:

שנינו במשנה: עולות "במועד" באות מן החולין:

וקא סלקא דעתין לפרש: עולות ראייה הבאות בחולו של מועד אינן באות אלא מן החולין, ולפיכך תמהינן:

אלא, מדאמר התנא "במועד", האם כוונתו לומר שעולות ראייה רק בחולו של מועד הוא דבאות רק מן החולין.

הא ביום טוב הן באות אפילו מן המעשר!?

ואמאי? והרי עולת ראייה דבר שבחובה היא, וקיימא לן: כל דבר שבחובה אינו בא

שלמים.

ובחידושי רבי אריה לייב חלק א סימן כא כתב, שלמאן דאמר נדרים ונדבות של שלמים אינם קרבים ביום טוב, אינו יכול להקריב ממעות מעשר שני ביום טוב, שהרי ממה נפשך: אם מקריבין בתורת נדבה, הרי נדרים ונדבות אפילו של קרבנות שלמים אין קריבין ביום טוב. ואם מקריבין כדי לקיים חובת שלמי שמחה המוטלים עליו, הרי דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין [וראה שם אריכות בכל ענין זה].

אמנם מרש"י בפסחים ע א ד"ה יוצא, מבואר הענין באופן אחר, ראה שם; ושיטות האחרונים בענין גדר חיוב שמחה, ראה משמר הלוי סימן כ'.

14. ביאר רש"י שלא נקט "ישראל" אלא משום סיפא שאמר "והכהנים", אבל הוא הדין שכהנים יוצאים בשלמים.

ראייה חגיגה ושמחה, שכתב שם בד"ה שמחה: אף הם, שלמי שמחה [מלבד שלמי חגיגה], אם אין לו בשר שלמים של נדר ונדבה, מביא שלמים להיות לו בשר לשובע, שאין שמחת החג אלא בבשר.

ואם תאמר, אם כן, האיך מביא שלמי שמחה ממעות מעשר שני, והרי כיון שאין לו בשר, חובה היא להביא שלמים, והוה ליה דבר שבחובה, שאינו בא אלא מן החולין!?

ומלשון רש"י הנזכר בפנים, משמע שמתרץ את השאלה באופן הזה:

הואיל ויש לו מעות מעשר שני, שגם בלא דין שמחה צריך להוציאם בירושלים, ולכתחילה צריך לקנות בהן שלמים, הרי זה כמי שכבר יש לו בשר שאינו חייב להביא שלמים.

וזהו שכתב רש"י: דלאו דבר שבחובה הוא במקום שיש בשר, והרי יש לו מעות מעשר שני שיש לו להוציאם בירושלים, ויקנה בהם

אלא מן החולין? (15)

וכי תימא, ואם תאמר שאל תדקדק "הא ביום טוב באות מן המעשר", אלא הא קא משמע לן התנא שאמר "במועד", אגב אורחיה, דעולות ראייה רק בחולו של מועד הוא דבאות, אבל ביום טוב אינן באות כלל, וישלים בחולו של מועד, ולפיכך נקט "במועד" כיון שאין באות אלא בו.

אי אפשר לפרש כן.

משום שלפי זה, בהכרח, כמאן אתיא משנתנו, האוסרת להביא עולת ראייה ביום טוב — כבית שמאי!

וכי נפרש את משנתנו כבית שמאי, שהם האוסרים להביא עולת ראייה ביום טוב, ולא כבית הלל, שהלכה כמותם, והחולקים עליהם?!

דתנן: (16)

בית שמאי אומרים: מביאין ביום טוב שלמים של חגיגה ושל שמחה, כיון שיש בהם "תרת לטיבותא", שהם חובת היום, ויש בהם אכילה לבעלים [אבל נדרים ונדבות שאינם באים לחובת היום, ויכול להקריבם בזמן אחר, אין באים ביום טוב אפילו אם הם שלמים הראויים לאכילה לבעלים].

ואין הבעלים פומבין עליהן ביום טוב, מפני

שהסמיכה היא בכל כחו, ונמצא משתמש בבעלי חיים, ואסור להשתמש בבעלי חיים בשבת ויום טוב משום גזירת "שבות". אלא, סומך עליהן מערב יום טוב, ואין צורך שתהא השחיטה סמוכה לסמיכה [רש"י לקמן יז א].

אבל לא מביאין עולות כלל, אפילו עולות ראייה שהן חובת היום, כיון שאין בהם אכילה לבעלים.

חוץ מעולות שקבוע להם זמן, כגון תמידין ומוספין, שהן דוחים את השבת, וכל שכן שדוחים יום טוב. (17)

ובית הלל אומרים: מביאין ביום טוב שלמים.

ונחלקו במסכת ביצה דף יט, אם אף נדרים ונדבות של שלמים באים לדעת בית הלל ביום טוב, כיון שיש בהם אכילה לבעלים, או שבזאת הם מודים לבית שמאי, שרק שלמים שהם לחובת היום באים ביום טוב, ולא נדרים ונדבות, כיון שיכול להביאן לאחר זמן.

זכן מביאין ביום טוב עולות.

ונחלקו במסכת ביצה כ ב, אם מביאים רק עולת ראייה שהיא לחובת היום, או אף נדרים ונדבות של עולות קרבים ביום טוב לדעת בית הלל. ומיהו קרבנות שקבוע להם

15. כתבו התוספות: הוא הדין דהוה מצי להקשות, הרי אין מעות מעשר שני ניתנים אלא בדבר אכילה ולא בעולות. וראה שפת אמת.

16. המשנה מתבארת על פי הסוגיא בביצה יט א וכ ב ורש"י שם.

17. אבל עולת ראייה, אף על פי שמצותה ביום טוב הראשון של רגל, כיון שיש לה תשלומין כל שבעה, אינה חשובה קרבן שקבוע לו זמן, כן היא דעת רש"י, וכמו שכתב המנחת חינוך מצוה פח סוף ס"ק ז ד"ה אך גבי חגיגה. וראה שם עוד שיטות בזה; וראה עוד בטורי אבן ט א ד"ה

זמן שהם דוחים אפילו את השבת, כל שכן שהם דוחים את היום טוב לכולי עלמא.⁽¹⁸⁾

וסומכין עליהם, אף שסמיכה ביום טוב איסור שבות היא, שהיות ומותר להביאן לא גזרו שבות לבטל מצות סמיכתן [רש"י].

הרי למדנו, כי לדעת בית הלל מביאין עולת ראייה ביום טוב, ואי אפשר לפרש משנתנו שנקטה גבי עולת ראייה "במועד", משום שביום טוב אינה באה כלל.

ולפיכך משנינן באופן אחר:

לעולם הא דנקט בתנא במשנתנו "במועד", משום שביום טוב אינן באות כלל.

ומיהו, לא מדובר בעולת ראייה אלא בעולות נדרים ונדבות.

וחפורי מחפרא משנתנו, והכי קתני בה:

עולות נדרים ונדבות — רק בחולו של מועד באות, אבל ביום טוב אינן באות כלל.⁽¹⁹⁾

ועולת ראייה באה אפילו ביום טוב, וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין בלבד, ואפילו לא על ידי טפילה.

ושלמי שמחה באין אף מן המעשר.

וחגיגת יום טוב הראשון של פסח: בית שמאי אומרים: אינה באה אלא מן החולין,

דחלוקים השלמים מן העולה.

19. כתב רש"י: ואפילו לבית הלל סבירא ליה לתנא דמתניתין דנדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב [בין של עולה ובין של שלמים], וכי שרו בית הלל בעולת ראייה ושלמי חגיגה אע"פ שיש להן תשלומין עיקר מצוותן ביום ראשון דכתיב וחגותם "אותו" ביום ראשון משמע. וברש"י ביצה יט א ד"ה אבל נדרים ונדבות, פירש הטעם שמקריבין חגיגה וראייה אע"פ שיש להם תשלומין כל שבעה [ודמיא לנדרים ונדבות שאין מקריבין, כיון שיכול להביאן בזמן אחר] משום דחיישינן שמא יאנס ולא יקריבנה בשאר הימים. ראה שם ובדף כ ב בגמרא וברש"י, ובשפת אמת כאן.

ומה שכתב רש"י כאן בטעם משנתנו המדברת על עולה: סבירא ליה לתנא דמתניתין דנדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, היינו משום דאיכא מאן דאמר אפילו נדרים ונדבות של עולה קריבין ביום טוב לביית הלל [כמבואר בביצה כ ב, ונזכר לעיל].

כיון, והובאו דבריו בהערה לקמן יז א, וראה גמרא ותוספות פסחים עו ב, ובגמרא פסחים ע ב שהביאו התוספות שם.

18. ברש"י בסוגייתנו כתב "דקסברי בית שמאי: לכם ולא לגבוה" כלומר: לא התירה תורה אלא מלאכת אוכל נפש להדיוט, שנאמר: אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ודרשינן "לכם ולא לגבוה".

ומשמע דוקא לבית שמאי, אבל לא לבית הלל.

וצריך לפרש כוונתו, דהיינו לאותו מאן דאמר דסבירא ליה אליבא דבית הלל, אפילו נדרים ונדבות של עולה שאין בהם צורך הדיוט, שכולה לגבוה, אף אלו מקריבין ביום טוב, ועל כרחך דלא דרשי לכם ולא לגבוה.

ומיהו בביצה יט א מבואר, דאיכא למאן דאמר נדרים ונדבות של שלמים קרבים לבית הלל אבל לא נדרים ונדבות של עולה, ולדעתו כתבו התוספות בביצה יב א וכו ב, דאף בית הלל מודו דדרשינן לכם ולא לגבוה, והיינו טעמא

ובית הלל אומרים: אפילו מן המעשר, ועל ידי טפילה.⁽²⁰⁾

תניא נמי הכי:

ועולת נדרים ונדבות — רק במועד הן באות. אבל ביום טוב אינן באות.

ועולת ראייה — באה אפילו ביום טוב.

וכשהיא באה, אינה באה אלא מן החולין.

ושלמי שמחה — באין אף מן המעשר.

וחגיגת יום טוב הראשון של פסח —

בית שמאי אומרים באה מן החולין,

ובית הלל אומרים באה אף מן המעשר.

ועתה מבארת הגמרא את מה ששינונו במשנה ובברייתא מחלוקת בית שמאי ובית הלל בחגיגת יום טוב ראשון של פסח, מדוע נקט התנא את המחלוקת הזו דוקא ביום טוב הראשון של פסח:

והוינן בה: מאי שנא חגיגת יום טוב הראשון של פסח, שנקט התנא במשנה ובברייתא, ולא חגיגה של שאר הרגלים?

אמר רב אשי: לפיכך נקט התנא דבריו בפסח, מפני שיש בערב פסח גם חגיגה אחרת. שאם היתה חבורת אוכלי הפסח גדולה, ולכל אחד מגיע רק מעט מן הפסח,

מביאין עמו חגיגה [הנקראת "חגיגת ארבעה עשר"] כדי שיאכלו ממנה תחילה, ורק לאחר שיפיגו רעבונם באכילת קרבן החגיגה של ארבע עשרה, הם יאכלו את בשר קרבן הפסח. זאת, כדי שיהא קרבן הפסח נאכל אכילה חשובה, "על השובע", ולא אכילה חטופה, כדי להפיג את הרעבון.

והא קא משמע לן משנתנו: חגיגת חמשה עשר [היא חגיגת הרגל], אין, אכן אינה באה אלא מן החולין, אבל חגיגת ארבעה עשר — לא צריך להביאה דוקא מן החולין, אלא אפשר להביאה אף מן המעשר.

ומוכיחה הגמרא: אלמא, קסבר תנא א-ח דמתניתין: חגיגת ארבעה עשר — לאו דאורייתא היא, ולפיכך היא באה אף מן המעשר.

אמר מר: וחגיגת יום טוב הראשון: בית שמאי אומרים מן החולין, בית הלל אומרים מן המעשר:

ותמהינן על דברי בית הלל:

אמאי באה החגיגה אפילו מן המעשר? והרי קרבן חגיגה, דבר שבחובה הוא, וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין?!

אמר עולא: לעולם אין באה החגיגה אפילו לבית הלל אלא מן החולין, ולא התירו בית הלל להביאה מן המעשר אלא באופן של "טופל" [מחבר, לשון: נטפל] מעשר לחולין ומביא.

20. כתב רש"י לבאר החילוק בין חגיגה המותרת בטפילה לעולת ראייה, שרק בשלמי חגיגה

כך כתבו האחרונים, הביאם ב"משמר הלוי", דלא כטורי אבן שתמה על דבריו.